

Núria Masmiquel, bar restaurant Atlàntida, Vic, 14 de novembre de 2013.

AMB EL DIT A LA NAFRA, I EL POLS BATEGANT

Ja ha sortit *Els nens del sac*, el cinquè llibre de Damià Bardera. Els que l'estàvem esperant hi retrobem aquell desconcert que li és característic, possiblement la vertadera constant literària. Llegir-lo és una plaer només aparentment fàcil. Quan els seus relats t'impregnen d'una estranya inquietud que va molt més enllà de les notes de sang amb què empastifa els seus contes, comences a entrar realment a l'univers barderià. Intencionadament Bardera amaga molts nivells de lectura sota la capa de pigment violent que inicialment crida l'atenció.

Els seus contes —gairebé etnològics—, que giren a l'entorn de la fauna humana i les seves múltiples representacions monstruoses o bestials, requereixen una segona lectura pausada per descobrir la complexitat narrativa i sobretot temàtica que s'hi amaga. Els que en som coneixedors apreciem aquesta degustació lenta, i el llegim detingudament esperant o intentant detectar algunes de les seves arts. Bardera, però, sempre va algunes passes endavant i es renova per sorprendre —no només als desprevinguts— impregnant els seus escrits d'una estranya química, que reacciona a la ment talment una erupció al·lèrgica, sobtada i desagradable, que t'obliga a replantejar el sentit final dels seus contes. *Els nens del sac* és especialment fecund en aquestes armes barderianes. Hi abunden més que mai aquests contes no explícits, inacabats o oberts que el caracteritzen. L'autor mostra així el respecte pel lector, i li delega part del pes significatiu. De fet podríem dir que la seva obra es desplega gràcies a aquest espai comú de diàleg, on a partir de suggeriments el lector reconeix i es retroba amb aquest malestar profund que acompanya tota psique humana. Generós, treballa per facilitar aquesta llibertat interpretativa, tot afavorint la lectura múltiple; i al mateix temps guia el camí cap a lectures més profundes i fecundes, deixant caure petites claus interpretatives com en un joc de pistes. En serien un exemple les

seves singulars mines, picades d'ullet soterrades en el text que esperen esclatar inesperadament i causar així el mateix efecte que les notes dissonants en un concert harmònic. És aleshores quan el lector acomodat es desperta dels efectes narcòtics de l'opi ideològic, i sembla obligat a reconstruir i entendre un relat que ha canviat sobtadament de significat. Són petites bombes de gran abast que capgiren el relat, com aquesta del conte *el mandril* on se'ns explica la història èpica d'un home amb un fort propòsit vital, i just al final, quan li toca assaborir l'èxit, el protagonista ha de trobar refugi en un pis “de trenta-cinc metres quadrats”. La lectura es distorsiona, alguna cosa grinyola, i t'obliga a rellegir-lo per treure'n l'entrellat. Desencaixar, deixar perplex el lector i promoure la crítica són alguns dels efectes de l'estil de Bardera. Els pensadors de l'Escola de Frankfurt segur que apreciarien aquest toc discordant i subversiu que sacseja el fals equilibri de la unidimensionalitat humana.

Fent una retrospectiva per l'obra de Bardera, podem reconèixer les traces del seu treball corrosiu i crític. Al principi es recreava en la perversió —el revers ocult però latent de la societat— i fuetjava amb aquest revés violent la mà del lector que aguantava el llibre mig ruboritzat, però sense deixar-lo escapar, un lector no tan innocent que esdevenia voyeur i partícip complagut, tot i que no sempre obertament reconegut. Eren contes políticament incorrectes per llegir-se d'amagat, amb voluntat sacrílega; retrats del mal natural de la fauna humana que xocaven amb la negativa a acceptar el dolor o la pròpia malignitat. Més tard abandonaria el to costumista per endinsar-se plenament al món imaginari, on poder pintar lliurement escenes tan surrealistes com la pròpia realitat. Retrats estereotipats dels terrors mundans camuflats darrera la llegenda, finals no feliços, històries sobre el mal que esdevenien símbol i ocultaven d'aquesta manera l'evidència del mal real. Ara, amb *Els nens del sac*, la crítica adquireix nous matisos i el mal perd el rostre monstruós i fantàstic. Els portadors dels mals són els nens —o els personatges impregnats de la seva innocència—, són els que obren la caixa de Pandora i alliberen tots els mals que afecten l'home.

La fragilitat que s'amaga darrera de cada relat seria un possible nexa que permetria llegir, novament, tots els contes com si en fossin un. Entendre aquest sentit global és un dels altres reptes que l'autor sempre proposa al lector, però no ho posa fàcil. En teixir diverses capes interpretatives, se'ns força a decapar per poder entendre on rau el nucli, i cal dir que costa desprendre's d'aquestes arts barderianes que capturen inicialment el lector amb les habilitats d'un depredador. El llibre amaga un bestiari, i fa homenatge a un recurs clàssic de la literatura i molt propi de les lletres catalanes. Si pensem en *El llibre de les bèsties* de Ramon Llull o el *Bestiari* de Juan Fuster, hi reconeixem la sàtira i crítica política i social. Bardera ho aprofita per jugar amb aquest recurs ja reeixit, però mostrant-nos que són els humans els que es capturen com autèntics animals. M'atreviré, dins la lògica del bestiari i sense finalitats literàries, a comparar Bardera amb una aranya. Estil eixut, net i sec —en ambdós sentits del terme—, tècnicament perfecte i sorprenentment eficaç, relata com qui no vol, com qui explica un conte. És així i amb to i termes familiars com sembla generar la confiança per deixar-se atrapar en la seva trama fluida i elegant, de fràgil equilibri però arquitectura tensa. Immers en el seu parany, un gir inesperat et desvetlla, i et reconeixes inquiet un cop despert del verí que t'havia inoculat sense adonar-te'n. Comença la incertesa, el desconcert que li és propi. Ens preguntem on rau el malestar que acompanya els seus contes. Lluny de la massa comentada crueltat que el precedeix, superada la primera picada, ens adonem que la nostra pròpia resistència és el mitjà per atrapar-nos. Bardera ens commou, pertorba la calma, i ara també desperta certa tendresa i compassió. Utilitza l'horror evident com excusa per mostrar l'autèntic obscur humà, un obscur que ja no s'agita amb el pànic, sinó amb el malestar existencial. Ens assenyala els monstres interiors perquè no en puguem defugir. En el seu afany per purificar sembla que l'autor ha acabat revelant un nou secret de la seva obra, un secret que ja treia el nas a les anteriors. Detectarem que no ens afecten tant els monstres com el propi deliri humà, que el malestar no es genera amb la mort o la violència, sinó en fer evident

la pròpia angoixa vital, sempre silenciada. Por de perdre la raó, de l'altre, o de quedar-se sol. Por de ser deshumanitzat.

A *Els nens del sac* es parla, més que mai, d'allò silenciats, obrint nous espais de malestar, i fent evidents els tabús socials actuals. La necessitat de ser estimat, o la por a l'abandonament són tan punyents que porten els seus personatges al punt d'haver-se d'arrencar el cap per poder-lo omplir de petons. Els seus nous contes parlen de depressió, de vellesa, malaltia, mort, solitud, i no deixa de ser curiós si tenim en consideració que els protagonistes són nens. Els monstres de Bardera són només una excusa, i per això els despulla i mostra desprotegits, sense la màscara de terror que ocultava un dolor més emocional que físic. Fan pensar en Frankenstein: sense identitat, buits, fràgils, innocents; rudes i maldestres; busquen una mà amiga, i desperten la compassió. Buits d'identitat, sense esperit, el lector es veu convidat a omplir-los i vestir-los amb les pròpies vicissituds vitals.

He sentit dir a Bardera, en alguna intervenció, que qui se senti identificat amb els seus personatges expressa una forta baixa autoestima. Potser és això el que ens vol dir ara. La seva anàlisi crítica ja no ens mostra un home de rerefons malvat, instintiu i depredador, sinó un home despullat, indefens, sense perill, sotmès, venut: una víctima. Bardera vol fer-lo reaccionar, fer-nos reaccionar, i sota l'amenaça d'una arma ens interpel·la exigint posicionament i convicció: "Vostè és de dretes o d'esquerres?" , la resposta és "no ho sé, no ho sé, no sóc res (...) sóc innocent". Aleshores, un nen sense sentiments li dispara amb un sec "Pam". No es pot ser més contundent. Inevitable pensar en Nietzsche i la seva filosofia radical que no perdona. Però també hi podem veure l'expressió de l'últim home de Fukuyama, un home decadent, sense voluntat d'aixecar-se, inconscient; un home involucrat, més proper als simis que fa sortir reiteradament als seus relats, que no pas al superhome nietzscheà. En aquest sentit *el laberint* és un conte prou significatiu d'aquest Bardera reaccionari que vol ser revulsiu, se'ns hi descriu un ramat de nens jugant a la gimcana, reclosos en un laberint preparat

amb temptacions perquè hi actuïn com beneïts i juguin a ser grans. No en quedarà cap, desorientació, fatiga, verins i metzines letals acabaran amb la seva fantasia. No cal dir res més.

Bardera imposa un procés exigent. Res no és atzarós, i cal llegir-lo amb atenció i intenció per gaudir i patir la crònica d'un temps on l'home s'ha descarnat i juga amb les pròpies entranyes. Els seus esquelets simbolitzen aquesta vida vàcua, miren nostàlgics el passat "on encara tenien cor", s'adonen que han esdevingut "buits d'il·lusions". Els seus petits contes —que presenta sempre en minúscules— no només amaguen els grans temes de la literatura universal, sinó que busquen alliberar-nos del nihilisme vital, l'autèntic canibalisme. No puc dubtar que aquesta és una de les intencions de l'autor si llegeixo el fragment de Sagarra que utilitza per encetar el llibre: "I amb tot això tens dinou anys, i ets feble com un vell, i fas pudor com si ja fossis mort i enterrat". Bardera és el dit a la nafra, el que t'obliga a sentir l'ansietat del pols bategant; però li agraeixes que t'hagi fet notar que el cor, almenys, encara et batega.